

Retrobar l'ànima

ESTEVE MIRALLES

El dietari narratiu *Retrobar l'ànima* va obtenir el Premi Marian Vayreda 2012, i serà editat per l'editorial Empúries. És la història d'un any, escrita originalment entre els estius de 2009 i 2010. *El procés* publica uns fragments encara inèdits del llibre que recorden el desaparegut David Vilaseca, escriptor i teòric de l'autobiografisme.

21 d'abril, al tren [entre Barcelona i Vic]

Ara *usaré* aquest dietari. N'abúsaré.

L'Enric m'ha enviat un email. Ha vist a *El Temps* la notícia de la mort del David.

M'ho ha dit amb incredulitat. He fet una comprovació a internet i m'ha aparegut un obituari publicat a *The Guardian*. És un article de Paul Julian Smith, que ha estat un dels referents personals i acadèmics del David, i que li va dirigir la tesi.

El David va morir el 8 o el 9 de febrer, ara no ho recordo clar. Anava en bicicleta i, a pocs metres de casa, un camió el va envestir. Va morir, sembla, a l'acte. De traumatisme cranioencefàlic. El 6 de febrer havia fet 46 anys. Ha deixat un llibre -assaig acadèmic, en anglès- pendent d'aparèixer. Apareixerà a la tardor, diuen. Deleuze, Badiou; cinema, literatura.

He escrit de seguida al Joan, al Jordi i a la Ruth.

Tampoc no ho sabien.

La Ruth m'ha deixat una trucada al mòbil mentre jo era a classe.

He sortit de la facultat. He entrat al Boadas, i he demanat un gintònic de Bombay Sapphire. No me l'he acabat. He volgut que en quedés.

Metro fins a Fabra i Puig; tren de connexió entre Sant Andreu Arenal i Montcada-Bifurcació.

Estic molt enfadat.

Truco a la Ruth; s'hi posa el Tomàs, i parlem una estona, i em passa la Ruth: "Necessita parlar-ne", em diu, afectuós. En parlem.

Decidim que farem alguna cosa. El 8 o el 9 de maig, quan toqui. Que buscarem telèfons i emails. Rastres perduts. Em diu noms que havia oblidat. Però els recordo. Buscarem. Parlarem amb gent. Ens trobarem. Parlarem del David. El recordarem.

Parlaré amb gent que en pugui parlar als diaris. S'ha de trencar aquest silenci.

Ha mort, diu la Ruth, una persona que es feia estimar. Ha mort un escriptor sòlid, magnífic. Un estudiós -un *scholar*, diu Smith- de primer nivell; a la UAB no el van voler perquè no era mediocre.

Ha mort l'amic més pròxim (a la meua ànima) que he tingut ni tindrè mai. Una amistat cruel i lluminosa.

(Tinc ganes de fotre patades, i de trencar coses, per tot el vagó.)

[...]

24 d'abril, Calafell

Una vida és temps usat, temps viscut; una biografia, potser sí, és una reconstrucció d'èxits i fracassos, d'errors i encerts.

I una autobiografia –l'especialitat del David– és un intent infeliç.

Hi ha l'intent de fer arribar als altres com t'entens (com els entens), perquè et coneguim i et mirin amb els teus ulls. Hi ha l'intent –com diria Zambrano– de sacrificar un temps de vida per dedicar-lo a entendre't (a escriure't) per donar sentit al passat i, d'aquesta manera, obrir futur.

Pot ser, també, que l'egoescriptura deixi de ser un mitjà per esdevenir finalitat. Però sembla un error fer-ho.

Explorar la subjectivitat és lícit, si no s'oblida que el joc és limitat i trampós. Cal no oblidar-ho, i cal recordar-ho, fer-ho present.

Suposo que necessito dir que la meva mirada sobre el David és limitada i tramposa, i que no tinc més que el David que he entès fins ara (que sóc capaç d'escriure) i que uso de mirall. L'uso com un llenguatge d'autoexploració. D'alguna manera, llegeixo en la vida del David –hi projecto– la contradicció d'una vida d'èxit enfora i de fracàs endins. (Que és una construcció.)

El David va ser un estudiant brillant a Barcelona, i va sortir de la petita universitària d'aquí per accedir, a Indiana i a Anglaterra, a una formació literària de postgrau de primer nivell. Després, malgrat l'experiència sòrdida de l'Autònoma, va ser posat en valor per la universitat britànica (primer a Southampton, després a Londres) i va saber definir una línia personal de recerca, exercida amb excel·lència, en l'àmbit de la hispanística i dels *queer studies*; de les humanitats. A més, va poder publicar i posar a les llibreries un text extraordinari, immens, en català, premiat, *L'aprenentatge de la soledat*.

Aquesta –aquest relat que he fet– és una biografia feliç; podria ser-ho.

Però conté també la història d'un fracàs. El fracàs, sobretot, d'un projecte de joventut. Que és on m'emmirallo; la meva biografia és també la d'algú que no s'hauria de queixar, però no és feliç. A mitjans dels anys vuitanta, sentíem que teníem el mandat històric de ser ambiciosos, de contribuir a fer una literatura –hereva de Foix, de Villalonga, de Rodoreda (l'Enric em recordava el seminari, voluntari, que vam fer sobre *Mirall trencat*)–, una literatura d'alt nivell. I sabíem que aquest projecte necessitava esforç i treball d'aprenentatge, i que requeria un compromís autoexigent de no abandonar-se a la facilitat ni a la banalització. El 84 o el 85 vaig publicar un article tonto a *Serra d'Or* (mediat per en Narcís) que feia una defensa militant del silenci: la idea bàsica era que la nostra generació (la dels noranta, prefigurava aleshores) ja s'havia format en català i havia tingut un accés ordenat a la pròpia tradició, i començava a tenir condicions de mercat per publicar i rebre reconeixements, i que havia de resistir: no deixar-se endur per aquestes facilitats. Per tant, calia formar-se, llegir molt, i no publicar fins haver estat capaç de generar una obra necessària i literàriament ambiciosa.

És igual que l'article el fes jo. Aquesta idea no era meva; formava part del consens del grup d'estudiants que vam alçar *Ratlles (quatre)*, en un ambient -a la facultat- que era d'hostilitat cap a la possibilitat que, en els estudis de filologia, a la Universitat de Barcelona, la centralitat traspassés des de Romàniques i Hispàniques al departament de Filologia catalana. Van ser els anys de l'arribada de Joaquim Molas a la UB, i l'actitud era hostil, verificable, infravalorativa respecte de la literatura catalana. (Encara corren fills d'aquest corrent de pensament, i alguns fan programes de llibres a la televisió, i encara disposen -pel fet de menystenir la nostra literatura amb suficiència- de pàtina de moderns, d'avançats; provincians.)

Torno al David; al *meu* David, subjectivat.

El doctor David Vilaseca és l'èxit i el fracàs més gran del nostre projecte. D'una banda, i potser darrere del Joan-Lluís Marfany, és potser el català més brillant en l'àmbit dels estudis literaris, a l'estranger. De l'altra, el David va complir el "programa". Formar-se, jugar acadèmicament a primera divisió, i elaborar durant anys, en silenci, una obra brutal, i revisar-la i tornar-la a revisar. Però mentre ell feia en solitari aquest camí -i el feia des del desarrelament: amb amics anglesos que no llegien en català, i amics catalans que no llegíem els seus articles en anglès-, mentrestant, no hi ha hagut gairebé ningú esperant-lo, i el sistema de reconeixement que esperàvem ha desaparegut.

La literatura catalana ha esdevingut una literatura de consum; de fet, desitjàvem ardentment que això passés, però no intuïem que seria a costa de marginalitzar tot el que no hi encaixa. Els instituts de secundària no són la xarxa de transmissió que imaginàvem malgrat estar poblats de gent preparada per ser-ho; la literatura, pràcticament, n'ha desaparegut, tot i que alguna cosa hi canvia. Les editorials han dimitit de ser fixadores de valor (per condicionants empresarials de supervivència, pensen). La premsa no és capaç de fer la intermediació entre públic i obres de qualitat.

En fi: quan arriba a les llibreries *L'aprenentatge de la soledat*, no hi ha gairebé ningú capaç d'entendre el llibre, de posar-lo en valor.

És com quan el David torna a Barcelona amb la possibilitat d'incorporar-se a l'Autònoma, però se l'acaben traient del damunt. És injust. Perquè ell ha complert, ha fet la seva feina, i l'ha fet en termes *del que som*, un país petit amb una tradició universitària de segona o de tercera fila (parlo també d'Espanya), que ha de posar-se a nivell. I el país -en fi, sobretot un sistema universitari, però també gent amb noms i cognoms- l'expulsa. L'escisió del David, en aquells moments (primers noranta), és devastadora. Si es queda aquí, ha de ser al preu d'embrutir-se intel·lectualment, de xupar polles (metafòriques) de professors funcionaritzats, o aspirants a estar-ho, i antiquats teòricament. Si se'n va, i pot -per tant- ser reconegut acadèmicament, ho ha de fer al preu del desarrelament, de la soledat. El David era plenament conscient d'aquesta indignitat. I era conscient que si marxava, no tornaria. I no ha tornat. (*Shame on us.*) I també era conscient que, a Londres, mai no seria, del tot, un d'ells. Parlava i escrivia en un anglès impecable. Però sabia que sempre li faltaria aquella mica més, inassolible, que li hauria permès no ser un estranger per sempre. N'era plenament conscient aleshores. En vam parlar. ¿I jo, què podia oferir-li?

Això passava abans que jo fes -o que fos capaç de pensar que algun dia podria fer- un retorn a la universitat. Vull dir: si quedar-se a Barcelona representava (per ell) fer el mateix procés de renúncia a la literatura que jo

havia fet –jo com tants d'altres dels nostres; en aquell moment, de fet, tots els exredactors de *Ratilles (quatre)* o eren professors a secundària o ens guanyàvem les garrofes amb professions despersonalitzadores–, en fi, si quedar-se, després de ser foragitat de l'Autònoma, representava ser com nosaltres, el fracàs era evident.

Era, en el seu cas, llençar cinc anys de carrera i quatre anys de màsters i de recerca. I amb la convicció d'haver d'acceptar que no podria fer estudis gais a Catalunya. L'homofòbia hi és clau. Potser haurien deixat espai a un postestructuralista, o a la seva aproximació psicoanalítica, però l'element homosexual –com a variable acadèmica, com a centralitat– era víctima d'una estigmatització cruel, ridiculitzadora. De crueltat d'analfabets. I no hi va haver generositat, ni visió del que passava al món, ni visió de com el David era una via privilegiada de connexió. Anys perduts.

[...]

1 de juliol, Guinardó (Biblioteca Mercè Rodoreda)

Un llibre pòstum, d'un autor de quaranta-sis anys, és una santa putada. I ara el tinc aquí al davant: *Queer Events. Post-deconstructive Subjectivities in Spanish Writing and Film, 1960s to 1990s* (2010).

El Paul va donar les nostres adreces a l'editor, i la Ruth i jo hem rebut un exemplar del llibre cadascú. Ella el va rebre fa uns dies, i m'havia explicat l'emoció estranya de tenir-lo entre les mans. No la vaig entendre. Però ahir a la tarda em vaig asseure en una terrassa d'una plaça de Gràcia, vaig obrir el llibre i, al cap d'una estona, vaig haver de deixar de llegir; tremolava. I em vaig sentir sol, vaig voler companyia.

Últimament, si estic sol, em sento més lleuger, alliberat, ho visc com la possibilitat (escassa, treballada) de poder estar per mi. En disfruto.

Però ahir a la tarda vaig sentir el buit, l'absència, una mica de vertigen. S'hi suma tota la ventada ratxejada d'emocions d'haver estat mecanografiant les cartes, les postals, els faxos que el David m'havia enviat. Bé, els que en conservo. Tenir la seva veu al cap, als ulls, als dits m'ha ofert una il·lusió de presència. (I s'hi suma el retrobament del Manuel, a Xile; em va aparèixer una felicitació de nadal d'ell, amb els dos cognoms, i a través d'un germà seu, he pogut parlar-hi per email. Dolç, carinyós, divertit. Molt proper. Més il·lusió de presència.) Però el llibre no; el llibre és, clarament, un llibre pòstum. Una afirmació de l'absència.

N'he fullejat pàgines, sobretot l'article sobre Terenci Moix. I n'he llegit el capítol final, "Conclusion". El volum compila estudis sobre Antonio Roig, Terenci Moix, Alberto Cardín, i sobre els directors de l'Escola de Barcelona de cinema. Autobiografies i relats alterats. I el capítol final, aparentment acadèmic, fa viva una veu (la veu del David, que tinc ara tan present al cap) i una visió intel·lectual de primer nivell. Filosofia i política, en els sentits més fèrtils dels termes.

Intento una traducció del final. Començo per la frase final del penúltim paràgraf: "Per a Žižek (com per a Critchley), cap particularitat pot, per tant, aspirar a representar completament l'universal; més aviat, 'la universalitat real apareix (es fa real ella mateixa) com l'experiència de la negativitat, de la inadequació-a-un-mateix' de cada identitat particular (2008: 133)."

I enfilo, ara sí, el paràgraf final del llibre. Hi parla el David: “En això, suggereixo, rau la rellevança profunda de cada un dels autors i dels textos que hem estudiat en aquest llibre, per als estudis hispànics, per a la teoria *queer* contemporània i per al camp de les humanitats en general. Cada un d’ells en la seva àrea respectiva de la política, l’amor, l’art i les ciències humanes, Antonio Roig, Terenci Moix, els directors de l’Escola de Barcelona i Alberto Cardín ‘s’han obert una escletxa’ a través dels coneixements establerts del seu temps i, en contra de tota preocupació d’ordre pràctic relativa a l’acceptació social o a necessitats personals immediates, han escollit de posar la seva vida i la seva obra al servei d’una causa genèrica. Obrint ‘la possibilitat de l’impossible’, podrien tenir l’esperança d’articular alguna cosa que fos ‘veritable per a tot pensament’ (Badiou 2005 [1988]: 29), alguna cosa que no pretengués ‘transcendir’ la particularitat dels seus emplaçaments subjectius, culturals i sexuals, sinó que, ben al contrari, a través de mantenir-se fermament ancorats en la seva singularitat aconseguissin revelar les contradiccions, els ‘buits’ o els antagonismes estructurals inherents a *tota* identitat subjectiva entesa com a construcció simbòlica. En la seva fidelitat absoluta a les seves tries ètiques, en la seva ‘santa’ (i alhora desvergonyidament ‘pecaminosa’) entrega als diversos esdeveniments *queer* a què van dedicar les seves vides, aquests autors de l’Espanya del segle vint són un model a recordar i a defensar en contra de la mera ‘ètica del viure bé’ que, segons Badiou (2001 [1998]: 39), ha esdevingut la trista marca comercial del nostre entorn ideològic actual –un recordatori de la resistent capacitat dels éssers humans de posar les seves vides al servei d’una Idea i, al costat d’aquesta Idea, guanyar la immortalitat autèntica.”

Aquesta última afirmació la completa una nota a peu de pàgina: “Dins de *Logic of Worlds*, servint-se d’Aristòtil, Badiou identifica el significat de viure amb el de ‘viure com un Immortal’. Ell apunta: ‘[Una] veritat és allò amb què *nosaltres*, els de l’espècie humana, estem compromesos per un procediment trans-específic, un procediment que ens obre a la possibilitat de ser Immortals’; encara: ‘Si, com és pertinent i com sempre s’ha fet, anomenem *Immortal* allò que assoleix absolutament alguna veritat, *nosaltres*, els de l’espècie humana, tenim el poder de ser Immortals’ (Badiou 2009 [2006]: 71).”

En termes autobiogràfics, aquesta recerca de la veritat, sembla dir David Vilaseca (també seguint Badiou), té a veure amb la capacitat de generar –de provocar– “nous començaments”, i el lligam d’això amb l’obtenció de certes genèriques noves (enmig de la confusió, o del mar estancat de les certes establertes), em sembla la veu d’algú que em mira des de darrere l’espalla mentre escric aquest quadern que se m’escapa.

Mort i immortalitat. Amic i idees.